

Загибель щасливого міста

Єлизавета Кардиналовська

В кабінеті важкі різьбляні меблі. На всьому відбиток не смаковитої пишноти і трафарету моди.

Арк відчував, що його історія виглядала тут надто неймовірно. Золоті речі мають пробу, щоб запевнити в своїй коштовності – Арків скарб не мав проби.

Дві байдужі людини, що сиділи навпроти за столом, здавалося, не йняли віри жодному його слову, Арк бачив, як гинула надія примусити їх повірити у винайдене чудо. В руках цих тупих людей були його слава, його багатство.

І Арк з тремтінням розгортав перед ними таємницю далекого острова Редрот. Оливцем він накреслював на мапі шлях до невідомого і бажаного.

– Починаючи звідси, – Арк на мить затримав олівця, – шлях стає важкий і небезпечний, і пароплави огинають його геть на північ. Коло підводних скель оточило острів і робить його неприступним з боку моря. Другий шлях – повітряний, але тут інша перешкода змушує авіаторів далеко обминати острів. Напівзгаслий вулкан викидає клубки задушливого газу, що отруює атмосферу на багато миль навколо. Саме ця неприступність для досліду утворила в науковому світі помилкову уяву про цей острів. В дійсності отруйні легкі гази з вулкану, піднімаючись угору, зовсім не отруюють повітря на самому острові і дають змогу існувати там цілому народові. Острів Редрот – маленький замкнений світ – скалка загиблого багато віків тому материка. Доля була ласкава до мене: в м'якій кабіні розбитого аероплана, з пораненою головою і газом отруєними легеньми, я, проте, лишився живий. Я знаю, як хистко побудовано цю історію. Я знаю, що мій винахід кожний вчений вважатиме за казку, бо єдиний доказ, що я маю – це мізерна жменька золотого піску.

З шкіряної торбинки Арк висипав на стіл блискучі жовті грудочки. Це його остання ставка.

Важка павза, спинивши подих, причаїлася в кімнаті. Арк з розпачем глянув у вікно, де билася в шибку велика зелена муха, і всміхнувся їй із співчуттям, бо бачив спільність їхньої долі. Осяйний світ був для нього закритий тупістю цих двох людей.

Але, коли пожадливі пальці почали зважувати, мацати золотий пісок – Арк зрозумів, що потрапив влучно.

– Тридцять, сорок відсотків щирого золота!

– О, не менше! Це зовсім неймовірно, зовсім нечувано, – і на Арка дивилися дві пари очманілих очей.

Збадьорений, він продовжував:

– Життя цього острова незбагнене, як парадокс. Воно догори ногами перевертає уяву про ступні розвитку людської культури. Історія нашої культури знає пару, електрику, радіо, тільки зараз шукаємо ми закони використання атомної енергії. На цьому острові електрики, наприклад, ніколи не знали. Через неї переступили. Так само,

як первісна людина, не знаючи примітивніших законів фізики і хемії, зробила найбільший у світі винахід – засіб здобувати вогонь, на цьому острові знайшли закон використання атомної енергії. Але прикласти її широко маленький світ не має потреби.

Їхня культура не подібна до жодної. Я можу ще розказати...

– Про золото, Арк, про золото, – перебив нетерпляче гладкий і лисий Голлар.

– Нас цікавить... адже мета нашої наради... нашої майбутньої експедиції, – змішався другий.

– Вам, Арк – слава винаходу, вчені степені, а нам – золота земля Редрота, – вилискуючи золотом зубів, перебив знову Голлар.

Арк бачив перед собою напружені жадобою обличчя, а деревляні леви на поруччях фотелів хижо щерили зуби.

Арк зрозумів, що продав Редрот, але перспектива слави збудила в ньому чванливість людини, що досі не знала успіху. Долю маленького світу вирішила тупа пожадливість двох фінансистів і Аркова пиха.

– На цьому золотому ґрунті, – промовив Арк, байдуже поклавши на долоню блискучі зернята, – побудовано місто, єдине місто маленького материка – Ао-Гол, що їхньою мовою є Щасливе Місто. Гігантська гребля, що на протязі багатьох миль оточує острів, захищаючи від наступу океану, містить величезний відсоток золота. Мало не все золото Редрота скупчене тут. Це єдиний вжиток, який знайшли островитяни для коштовного металу.

Арк підвів очі і побачив, що Голлар слухав, напружено розкривши рота. Синій сигаровий дим прозорим сяйвом оповив його лисий череп, і Арк подумав, що він подібний до Мамони в картині Уоттса.* Відчувши гидливість, він скинув з долоні жовті крихітки, і на мить в ньому спалахнуло бажання подразнити і допекти цим самовпевненим людям. Вони вже вважали Арка з його безцінним скарбом за свою власність, і він міг би зруйнувати їхні мрії, коли б відмовився від їхньої допомоги, від свого плану експедиції на острів Редрот, заховав назавжди одному йому відому таємницю шляху.

На одну мить...

Арк вхопився рукою за серце, відчувши майже фізичний біль. Муха все ж була щасливіша його – вона вже не билася об шибку, бо знайшла інший вихід до привабливої мети. Арк іншого виходу не мав.

– Ну, – нетерпляче повів плечем Голлар, а Сервік напружено витягнувся вперед.

– Кумедніше за все, – заговорив Арк, – що цих людей зовсім не цікавить золото. Вони навіть не роблять з нього прикрас, бо вважають його жовтий блиск за вульгарний і неприємний для ока. Про гроші вони не мають жодної уяви. Коли я показав їм кілька монет, що збереглися по кишенях мого одягу, і сказав, що на ці покотела у нас можна придбати цілком усе, вони страшенно реготалися і ніяк не могли зрозуміти, на що ж ці цяцьки вживає і що робить з ними той, хто замість якогось виробу або взагалі потрібної речі одержує їх. Для них цілком незбагнена величезна умовна вартість золота.

Вони приносили мені шліфовані у воді самородки і всміхалися, бачивши моє

захоплення і пожадливість. У великому басейні я складав цю купу золота. Я впивався блиском скарбу, гадаючи, що в світі немає над мене Креза.

Але поволі ця маса золота і недбайливість до нього островитян потупили мою зажерливість. Часто, лежачи на березі, я бавився, кидаючи в воду навкопить камінчики, вже однаково байдуже плескату гальку і важкий самородок. Золото загубило для мене зачаровання багатства.

Єдина думка про повернення, про сенсацію мого винаходу, про славу не давала мені спокою. Повітря і вода – я мав скористатися з цих шляхів, як умів. Але островитяни не вміли літати. Небо над ними було отруєне, і птиці не жили на Редроті. Я не бачив там жодної істоти, яка б мала крила. Повітря було неприступне. А коло підводних скель, де вода хвилювалася і кипіла, утворюючи вири, погрожувало розбити вщент кожну судину, що наважилася б прорвати його.

Щасливе Місто ставало мені за ненависну в'язницю.

І нарешті я наважився.

Я взяв золота стільки, скільки міг умістити легкий парусник – єдине, чим користувалися островитяни на воді.

Мій план був нескладний. Я сподівався видертися з погрозливого кола, вийти в одкрите море і зустрінути пароплав, що підбере мене і одвезе на материк.

Доля й на цей раз була прихильна до мене.

Правда, в морі я опинився на міцно збитому днищі парусника, розбитого геть, поранений, без краплини води. Пришита до поясу торбинка з жменькою от цього піску – це було все, що лишилося від мого багатства. На щастя вітер відгонив мене на північ. І через багато-багато днів, – непритомний, я не лічив їх, мене підбрав пароплав "Рейл". Я збрехав якусь правдоподібну історію, бо знав, що дійсній не повірять. Наука потребує точних доказів, а я не мав нічого...

– Проте цей шлях для експедиції здається мені незручний, – діловито зупинив Голлар.

– Так... знаєте, це не зовсім... того... зручно... – промимрив Сервік.

Арк усміхнувся.

– В цьому місці, – вказав він на мапу, – коло з рифів майже перерване. Воно настільки вузьке, що його може перестрибнути "морська блоха".

– Морська блоха? Причому тут взагалі блоха? – відчувши глум, запитав з роздратованням Голлар.

– Останній винахід техніки. Моторний човен, що може відриватися від води і перестрибувати віддалення в кілька десятків метрів.

– Ага, так... не чув... – пом'як Голлар.

– Так от, – Арк підвівся, високий і поривчастий. Він відчував патос хвилини, що від неї залежала доля його винаходу. – Мені потрібна ваша згода дати гроші, щоб придбати човна і організувати всю експедицію. Золото Редрота покриє витрати. Цього золота вистачить купити всі материки світу.

Голлар і Сервік мовчки витягнули чекові книжки. У звичній справі вони діяли

швидко і точно.

Одержавши два чеки, Арк вийшов з кабінету.

Він обтер рукою чоло і розширеними очима глянув уперед. У кінці простої, безмежно довгої вулиці на нього, примружене, з заходу дивилося сонце.

- Сонце сходить над островом Редрот, - мрійно подумав Арк.

Золотим соняшником розквітало сонце над островом Редрот.

Оноа прокинувся - йому здалося, що над ним схилилося обличчя його друга Арка.

Це сонце торкнулося його кучерявої голови.

Оноа скочив, швидкий і легкий, напнувши вільний одяг. Красиве шоколадне тіло було насичене життям, широкі очі здавалися незвичайно ясні і прозорі на темнім обличчю.

- Еймі, сонце чекає на тебе біля порогу! - крикнув він звичайне вітання.

- Ти запізнився, сонце давно ввійшло до мене, - і Еймі одхилила завісу до кімнати Оноа.

Місто Ао-Гол, Щасливе Місто Редрота, прокидалося разом із сонцем. Вулиці наповнював жвавий і шумливий натовп. Оноа і Еймі приєдналися до нього. Люди поділялися на групи і розтікалися по всіх вулицях міста, ідучи на роботу. Кожний віддавав частину свого дня виконанню громадських робіт. Таким був закон Редрота.

Оноа і Еймі йшли широкою вулицею, що, плавно вигинаючись, вела до моря. Здалеку видно було міцний хребет гігантської греблі. Її правильне півколо оточувало острів із заходу, стримуючи наступ води, яка погрожувала поглинути берег, що невпинно знижався.

Оноа відчував сьогодні якесь невиразне і дивне схвильовання. На дорозі він одкинув ногою камінця, і той, одлетівши у бік, вилиснув на сонці яскою золотої жилки. Оноа зрозумів, що невідступно думав про Арка.

- Я бачив у сні Арка, - непевно сказав він.

- Я зараз думала, що робить він там, у своїй чудній землі, - вказала Еймі на обрій. - Може, він, як і тут, ходить по березі і збирає жовті камінці...

- Коли він взагалі добрався туди, - поправив Онона.

- Я все думаю про ту землю, де всі люди такі, як Арк, де літають чудні звірята і великі машини підносять у повітря людей. Невже ми ніколи не побачимо все це, Оноа?

Еймі знизу дивилася на нього. На її обличчю він прочитав знепокоєння, готове обернутися на розпач, наколи він заперечуватиме.

Оноа всміхнувся, заховавши за віями очі.

- Я гадаю, що Арк ще поверне до нас, - ухилився він від відповіді.

- Ну, це вже навряд, - втрутився до розмови веселий Лое, що йшов поруч. - Коли він і дістався живий батьківщини, то ледви чи наважиться вдруге ризикувати зламати собі шию. Та нам і не треба таких гостей. Його казки про ту країну зовсім не тішать мене, а головне, вони цілком збентежили багатьох. Ти чув, Оноа, що старий Унк чисто спантеличився. Він перетягнув до себе всі камінці з Аркового басейна і топить з них

жовтий метал. А Веа і Дото баламутять хлопців і підмовляють їх вирядитися до Аркової країни. Ім'я Арка не сходить з язика. Його байки про золото, птиці і будинки заввишки, як наш Кохайо, – тільки й мови що про них. Біля хати Райкао виросла гора піску, і ціла родина з ранку до вечора носить і промиває його, як учив Арк. Справа в них посовається покволом – я не бачив безглуздішого заняття. Вони навіть покинули ходити на громадські роботи. Гора біля хати росте і зростає разом із нею жадоба ще і ще більше золота. А Райкао каже, що він ще не старий і хоче бачити щось краще за вулкан Кохайо і наше мізерне містечко. А в тих країнах без золота не проживеш, казав Арк. Як це тобі до вподоби, Оноа?

– Закон не забороняє уходити з острова, – тихо відповів Оноа. – Коли вмієш – іди.

– Але, кажу тобі, божевілья охоплює місто. Вони, здається, ладні розібрати греблю, бо золото звідти найлегше здобути. Я сам бачив, як виколупували з верхніх рядів камінці.

– Гребля непорушна. Хай беруть золото під землею.

У Еймі здригнулися брови.

– Я знаю кожний камінь на березі і кожне дерево на острові. Сонце щодня сходить тут, заходить там. А Арк каже, що є землі, де сонце, як зайде, не повертає півроку, де можна йти рік і не бачити моря і кінця шляху.

Вони підійшли до греблі. Контрфорси, що підпирали її могутнє тіло, виглядали як ребра велетенського кістяка. Море важкою масою тулилося до стіни, торкаючись мокрими губами останньої низки каміння.

Оноа керував роботою машин, що подавали камінь. Кубічні цовти зі стопу золота і гальки клалося рівними шарами, зв'язаними складом з золотого піску і якоїсь речовини, що мала властивість цементу.

Провадився саме ремонт греблі. Чималий протяг її був під загрозою зруйнування і островитяни вперто відвойовували в моря мізерний клапоть землі.

З високої греблі Оноа бачив усе місто.

Ідеально спрощені чіткі лінії надавали вражіння легкості, звільняючи масив будівель від ваги каміння. Але уява Оноа витягувала лінії невисоких стін, створюючи хмарочоси.

Останні поверхи здіймалися вище від верхів'я Кохайо. Внизу сновигали люди в чорних, вузьких, як у Арка, одягах. А над містом, незбагненно тримаючись у повітрі, марили дивні істоти з широкими блискучими крилами...

Оноа потемніло в очах. Щоб звільнитися від уїдливої примари, він одвернувся до моря, і погляд його піймав на краю греблі зігнуту людську постать. Ризикуючи впасти в воду, людина простягала руки, намагаючися дістати щось зі стіни, оберненої до моря. Оноа підійшов і побачив Дото. Маленьким робочим ломом він колупав щось у кладці.

– Що ти робиш, Дото? – здивований запитав Оноа.

Дото підвів збентежене обличчя.

– Ця штучка здається мені надто хороша, щоб стирчати тут, – сказав він, показуючи на долоні вже видертій з стіни круглий важкий самородок. – Арк був би вдячний за

отакий камінчик, а нам він згодиться у тій країні.

- А гребля? Адже досить щілини - і вода лине на острів...

- Не я один... - промовив Дото і відвернувся іти.

Повільно повзе сонце небом.

Оноа здавалося, що воно повзе повільніше, як завжди, і повільніше ніж завжди ішла робота. Оноа ходив вздовж греблі від машини до машини, метушився, спускався вниз, де стоплювалося каміння і виготовлювався цемент.

Ніколи ще Оноа не здавалася така погрозлива спокійна маса води, що звисла над містом. Синя риса її була значно вища над рівень землі.

А ввечері Оноа підійшов до Еймі і поклав на її розкриті долоню стиснені в руці блискучі жовті камінці.

- Воно зовсім не таке негарне, це золото, - сказав Оноа, - і потім, треба ж бачити щось, крім Редроту.

Еймі схилилася над скалками осяйним лицем.

Цілий день пароплав Арка розгублено метушився по рівній поверхні моря. В ясній далечині обрію не було натяка на землю, нічого, крім безмежної синяви води. Редрота не було. Прозірна труба в руках Арка промацала кожну цяточку на небокраю, шукаючи зниклий острів. Прикрість і здивування здвигали брови на його обличчю.

Нарешті на світанку другого дня вони побачили чорну крапку. Крапка наближалася і придбала вигляд рибальського баркасу. Вдалі лови і спокійна вода заманули баркас у глибінь океану. Коли підійшли ближче, хрипкий голос власника баркасу крикнув, надриваючи глотку:

- Гей! Чи немає в вас на борту ветеринара, бо ми підібрали тут одного чорногривого, що в паруснику збирався перепливати океан. Так йому вже, здається, незабаром край.

Якось неідеально схвилюваний Арк зійшов на палубу баркаса. На зложених парусах лежало горілиць спалене сонцем тіло. Арк, полотноючи, схилився до нього.

- Оноа, - сказав він, вдивляючись у розширене око. Всю волю бажання і жагу нетерпіння скупчив Арк у своєму погляді.

Тихо-тихо, так, що секунда здалася за вічність, Оноа підвів вії.

- А, ти, - повагом, нечутно, як подих, сказав він. - Ти... Але Редрота вже немає... Люди розібрали греблю.

Ладний закричати, Арк майже притулив вухо до його губів. Але в хрипкому шепоті він вже не міг розібрати ані слова.

Прозорі очі Оноа відбивали цілий світ, але Арка вони вже не бачили.

... На пароплаві чекав обурений Голлар, а Сервік, худий і гострий, зігнувся, як ніж, занесений для вдару.

Арк глянув на них байдуже.

Примітки

Науково-фантастичне оповідання Єлизавети Михайлівни Кадиаловської "Загибель Щасливого Міста" представлено тут за публікацією у харківському журналі "Всесвіт" № 23 за 1926 рік. (Журнал "Всесвіт" видавався у Харкові з 1925 по 1934 рік. З 1958 видається у Києві).

... він подібний до Мамони в картині Уоттса. – Мамона — у Новому Завіті уособлення земних благ і багатств. Мається на увазі відома картина англійського скульптора й художника-символіста Дж. Ф. Уоттса (1817-1904) "Мамона" (1884-85).